СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова **7**

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев **15**

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev **22**

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев **32**

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов **41**

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов **49**

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова **58**

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов **66**

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева **73**

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

Докторант Цветозария Гатева[1]

Резюме: *Организационната структура на НСИ разкрива структура, предназначена да осигури ефективно и ефикасно изпълнение на неговите отговорности за събиране и разпространение на статистическа информация. Йерархичната структура, функционалните звена и процесите работят заедно, за да гарантират, че институтът може да изпълнява своите задължения по подходящ начин, като същевременно отговаря на нуждите на своите потребители.*

Ключови думи: *Национален статистически институт, Териториални статистически бюра, организационна структура, устройствен правилник.*
JEL: C10, C81, C82
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.38

ANALYSIS OF KEY ASPECTS OF THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE NATIONAL STATISTICAL INSTITUTE

PhD student Tsvetozaria Gateva

Abstract: *The organizational structure of the NSI reveals a structure designed to ensure the effective and efficient performance of its responsibilities for the collection and dissemination of statistical information. The hierarchical structure, functional units and processes work together to ensure that the institute can carry out its duties appropriately, while meeting the needs of its users.*

Key words: *National Statistical Institute, Territorial Statistical Offices, organizational structure, organizational regulations*
JEL: C10, C81, C82
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.38

1. Въведение

Според чл. 2 на Закона за статистиката в обхвата на статистическата дейност се включват „разработването на методологията и планирането на статистическите изследвания, получаването, събирането, обработването, съхраняването на индивидуални данни и статистическа информация, ана-

[1] cgateva@nsi.bg Териториално статистическо бюро Северозапад, Отдел Статистически изследвания - Ловеч

лизирането, предоставянето и разпространението на статистическа информация“ (Закон за статистиката). Националната статистическа система на България се състои от Националния статистически институт, органите на статистиката и Българската народна банка, но водеща роля има НСИ, под чието методическо ръководство работят останалите органи на статистиката. Националната статистическа система функционира и осъществява своята статистическа дейност като спазва принципите за професионална независимост, безпристрастност, обективност, надеждност, статистическа тайна и ефективност на разходите, които са ясно дефинирани в чл. 2, ал. 2 на Закона за статистиката.

Националният статистически институт (НСИ) осъществява независима статистическа дейност на държавата и други дейности, възложени му със закон (чл. 6 от Закона на статистиката) и е отговорен за събирането, обработката и разпространението на статистическа информация, за различни аспекти на икономическите, социалните и демографските процеси в страната. За осъществяването на отговорните задачи - да координира статистическата дейност на държавата, да проучва и обобщава обществените потребности от статистическа информация, да разработва стратегия за развитие на националната статистическа система в съответствие с Европейска статистическа програма, да провежда статистически изследвания, да събира, обработва и съхранява индивидуални и лични данни и статистическа информация, да разработва и поддържа националните статистически класификации, номенклатури, стандарти и методики, самостоятелно или с предвидените в нормативен акт органи, да поддържа бази данни и статистическите информационни системи, да публикува и разпространява статистическа информация, да предоставя статистическа информация на потребителите и на Евростат и др., е необходима добре функционираща система за управление и адекватна организационна структура.

Настоящият доклад има за цел да представи анализ на организационната структура на Националния статистически институт (НСИ) въз основа на неговия устройствен правилник. Анализът обхваща йерархичната структура, функционалните звена и процесите в рамките на института.

2. Основни характеристики на организационната структура на НСИ

Националният статистически институт осъществява независима статистическа дейност на държавата на базата на солидна нормативна база, включваща закони, политики, правилници и др., сред които - Закон за статистиката; Закон за защита на личните данни; Закон за преброяването; Закон за статистиката на вътресъюзната търговия със стоки; Политика за личните данни в НСИ; Политика по качеството и на сигурността на информацията на НСИ; Национална статистическа програма; Стратегия за

развитие на Националната статистическа система на Република България; Стратегия за намаляване на натоварването на респондентите; Визия за научно-изследователска дейност в НСИ и други. За изпълнението на възложените дейности НСИ ежегодно изготвя Отчет за изпълнението на Националната статистическа програма и за дейността на НСИ, в който ясно и точно се отчитат постигнатите резултати по изпълнение на националната статистическа програма, на стратегията за развитие на националната статистическа система, на бюджета на НСИ и т.н. Много важна роля за изграждането и функционирането на организационната структура на НСИ има Устройственият правилник на НСИ, както и останалите правилници, а именно: Правилник за разпространение на статистически продукти и услуги; Правилник за предоставяне на анонимизирани индивидуални данни за научни и изследователски цели; Правилник за библиотечно - информационната дейност в НСИ; Правилник за статута и устройството на списание „Статистика“; Инструкция за деловодната дейност и документооборота в ЦУ на НСИ, за достъпа до информация и за опазване на статистическата тайна и други.

НСИ си сътрудничи с различни органи и организации, включително държавни институции, научни организации и международни организации. Институтът участва в процеса на вземане на решения на национално ниво, като предоставя статистическа информация и експертни мнения. Освен това, НСИ участва в Европейската статистическа система (ЕСС), като допринася за разработването и прилагането на европейски статистически стандарти и практики. Институтът също така участва и в Програмата за европейско статистическо образование (PESE) и Европейската мрежа за конкурентоспособност на предприятията и малките и средните предприятия (SBA). Основните принципи, от които се ръководи НСИ при организирането на статистическата дейност в страната, са: професионална независимост, безпристрастност, обективност, поверителност, надеждност, навременност, ефективност и ефикасност. Тези принципи ръководят работата на института и определят стандартите, към които той трябва да се стреми (Закон за статистиката).

Организационната структура на НСИ играе решаваща роля за ефективното и ефикасно изпълнение на неговите функции и отговорности. На базата на устройствените правилници на НСИ за периода 2003-2023 г. са изведени основни аспекти от неговата организационна структура.

Съгласно устройствения правилник основната цел на НСИ е да „събира, обработва и разпространява статистическа информация за всички области на социално-икономическия и културния живот в Република България“. Този мандат отразява ролята на института като официален орган за статистика в страната (НСИ. Устройствен правилник). Статистическата система е сложен субект, успешното функциониране на който, е необходимо и задължително условие. Организационната структура на НСИ за-

дължително трябва да бъде действаща, устойчива на сътресения, успяваща да се справи с предизвикателствата пред нея. Основни базисни изисквания са:

- ефикасност - в структурен и функционален аспект, в условията на динамично променяща се финансова и икономическа ситуация в световен и национален мащаб;
- надеждност – по отношение качеството на статистическата информация – резултати с необходимата обективност;
- ефективност на системата при използване на базите данни от статистическите изследвания в отговор на нуждите на потребителите;
- адаптивност за коригиране на продуктовата линия към променящите се нужди.

Йерархична структура. На върха на организационната структура на НСИ стои председателят, който се назначава от Министерския съвет. Председателят отговаря за цялостното управление и контрол на дейността на института. НСИ има трима заместник-председатели, които подпомагат председателя при изпълнението на неговите задължения, главен секретар и директори на дирекции, които управляват съответните в състава на дирекцията отдели и териториални статистически бюра.

Функционални звена. НСИ е структуриран около няколко основни функции или направления, които включват методология на изследването, събиране на данни и разпространение на информация, информационни технологии, финанси и администрация.

Всеки отдел отговаря за специфични области на дейност, допринасящи за цялостната мисия на института. НСИ е структуриран около няколко основни функции или направления, които включват:

- ***Методология на изследването***: Това направление разработва методологиите и инструментите, използвани за събиране и анализ на данни. Те също така гарантират качеството и надеждността на данните, предоставени от института.
- ***Събиране на данни:*** Това направление отговаря за събирането на първични данни чрез проучвания, анкети и административни източници. Те обработват и валидират тези данни преди да бъдат включени в статистическите бази данни на института.
- ***Данни и разпространение на информация:*** Това направление обработва и анализира събраните данни, като генерира статистически таблици, доклади и показатели. Те също така предоставят тази информация на обществеността, бизнеса и правителството чрез различни канали, включително уебсайта на института, публикации и електронни медии.
- ***Информационни технологии:*** Това направление поддържа и развива информационните системи и инфраструктура на института, вклю-

чително хардуер, софтуер и мрежи. Те гарантират, че институтът разполага с необходимите технологии, за да събира, съхранява и обработва данни ефективно.

- ***Финанси и администрация:*** Това направление управлява финансовите и административните дела на института, включително бюджет, счетоводство, снабдяване и поддръжка на съоръженията.

В своята дейност НСИ следва определени процеси и процедури, за да гарантира ефективното изпълнение на своите задължения. Някои ключови процеси включват:

- ***Планиране и програмиране:*** НСИ разработва многогодишни и годишни работни програми, които очертават приоритетите и целите на института. Тези програми се основават на нуждите на потребителите и стратегическите насоки на института.
- ***Събиране и обработка на данни:*** НСИ използва различни методи за събиране на данни, като проучвания, административни източници и статистически модели. След като данните бъдат събрани, те се обработват и валидират, за да се гарантира тяхната точност и надеждност.
- ***Статистически анализ***: Използвайки обработените данни, НСИ генерира статистически таблици, доклади и показатели. Тези продукти предоставят ценна информация за различни аспекти на икономическия, социалния и демографския живот в страната.
- ***Комуникация и популяризиране***: За да достигне до своята аудитория, НСИ използва различни комуникационни канали, включително своя уебсайт, публикации и социални медийни платформи. Институтът също така участва в събития и семинари, за да представи своите продукти и услуги.

Според действащия устройствен правилник на НСИ са функционират дирекция „Обща администрация и пет дирекции тематични статистики, които формират специализираната администрация, структури на пряко подчинение на председателя, Териториални статистически бюра, регистър на декларациите, качество, международно сътрудничество, конкурси, открито управление (НСИ. Устройствен правилник 2023, 2024).

Дирекциите от специализираната администрация са „Бизнес статистика“, „Демографска и социална статистика“, „Макроикономическа статистика“, „Многосекторна статистика, методология и регистри“, „Информационни системи и инфраструктура“.

Дирекция „Бизнес статистика“ включва отделите: „Годишна бизнес статистика и бизнес регистри“, „Краткосрочна бизнес статистика и статистика на транспорта“, „Статистика на разходите за труд, научноизследователската и развойна дейност, иновациите и информационното общество“, „Статистика на външната търговия със стоки“, „Статистика на туризма и бизнес наблюдения“.

Дирекция „Демографска и социална статистика“ включва отделите: „Статистика на населението и жилищния фонд“, „Статистика на здравеопазването и правосъдието“, „Статистика на образованието и културата“, „Статистика на условията на живот“, „Статистика на работната сила“.

Дирекция „Макроикономическа статистика“ включва отделите: „Нефинансови национални и регионални сметки“, Отдел „Финансови национални сметки“, „Таблици Ресурс - Използване и институционални национални сметки“, „Потребителски цени, цени на жилища и паритети на покупателната способност“, „Сметки в околната среда и енергетиката“, „Сметки и цени в селското и горското стопанство“.

В рамките на дирекция „Многосекторна статистика, методология и регистри“ попадат отделите: „Регионална статистика и географска информация“, “Индикатори и мониторинг на стратегически документи и инициативи”, „Връзки с потребителите и е-услуги“, „Публикации, библиотека и дигитални продукти“, „Планиране и качество на статистическите изследвания”.

В съвременните условия на нарастваща дигитализация на процесите много важно значение придобива дирекция „Информационни системи и инфраструктура“, към която са обособени следните отдели: „Информационни системи и приложен софтуер“, „Управление на бази данни“, „Информационна и комуникационна инфраструктура“.

Посочените отдели имат за задача да разработват нови и да усъвършенстват използваните до момента методики, методологии, да осъществяват планирането и организацията на провежданите от съответния отдел наблюдения, както и всички дейности по събирането, обработката, представянето и съхранението на статистическата информация по провежданите наблюдения и изследвания, да поддържат действащите информационни системи, да извършват контрол върху качеството на статистическата информация, да оказват методическа помощ на ТСБ, да извършват ревизии на показатели съобразно европейското законодателство, да подготвят за публикуване резултатите от проведените наблюдения и други.

3. Основни функции и задачи на Териториалните статистически бюра

В устройствения правилник на НСИ се посочват основните функции и задачи на ТСБ, а именно:

- ***Събиране на първични данни:*** ТСБ събира първични данни чрез различни методи, като анкети, административни източници и наблюдения. Тези данни се използват за създаване на статистическа информация за различни области, включително икономика, демография, социално-икономически характеристики и околна среда. Анкетите могат да бъдат проведени лично, по телефона или онлайн и обикновено включват интервюта със субекти относно техните иконо-

мически дейности, демографски характеристики и социални условия. Административните източници предоставят готови данни от правителствени агенции, като данъчни регистри, образователни институции и здравни заведения.

- ***Обработка и анализ на данни:*** След събиране ТСБ обработва и анализира събраните данни, използвайки усъвършенствани статистически техники. След като данните бъдат събрани, ТСБ ги обработват и анализират, за да извлекат значима информация. Този процес включва аритметичен и логически контрол на данни, контрол на качеството и прилагане на статистически техники за откриване на тенденции, модели и корелации. Софтуерните инструменти и програмите за статистически анализ, като SPSS, Stata и R, често се използват за извършване на тези операции. Освен това ТСБ може да участва в проучвания и анализи, за да отговори на специфични регионални въпроси или да оцени въздействието на политиките. Това помага при идентифицирането на тенденции, модели и връзки в данните, което позволява по-добро разбиране на регионалните проблеми и предизвикателства.
- ***Разпространение на информация***: ТСБ отговаря за разпространението на статистическа информация на регионално ниво до различни заинтересовани страни, включително правителствени агенции, местни власти, изследователи, бизнеса и широката общественост. Тази информация е достъпна чрез различни канали, като публикации, онлайн платформи и директни заявки. Директните заявки позволяват на потребителите да поискат персонализирани данни или таблици, които отговарят на техните специфични нужди.
- ***Сътрудничество и партньорство:*** ТСБ работят в тясно сътрудничество с други държавни органи, академични институции и неправителствени организации, за да осигурят цялостна и интегрирана регионална статистика. В обобщение, териториалните статистически бюра играят жизненоважна роля в рамките на Националната статистическа система, като събират, обработват и разпространяват статистическа информация на регионално ниво. Помагат да се гарантира, че регионалната статистика е подходяща, актуална и полезна за широк кръг потребители. Тяхната работа е от съществено значение за вземането на информирани решения, мониторинга на напредъка и идентифицирането на области за подобрение в различни сектори.

Чрез предоставяне на точна и навременна статистическа информация, ТСБ допринасят за процеса на вземане на решения на всички нива на управление. Данните, генерирани от ТСБ, се използват за оценка на ефективността на политиките, разпределяне на ресурси и идентифициране на области за подобрение. Например местните власти могат да използват регионални данни, за да определят приоритети за инфраструктурни проекти, докато

бизнесът може да използва икономическа статистика, за да планира бъдещи инвестиции.

4. Анализ на тенденциите в числеността на персонала по дирекции в НСИ

Чрез анализиране на тенденциите в числеността на персонала във всяка дирекция можем да придобием представа за приоритетите и промените в организацията на НСИ, можем допълнително да проучим факторите, които биха могли да допринесат за наблюдаваните тенденции в числеността на персонала във всяка дирекция на Националния статистически институт (НСИ).

- Обща администрация: Намаляването на броя на служителите от 2012 г. до 2015 г. може да се дължи на усилията за рационализиране на административните процеси чрез въвеждане на нови технологии или аутсорсинг на определени функции. Увеличаването на броя на служителите след това може да отразява необходимостта от допълнителни ресурси за управление на новите системи или отговор на увеличените изисквания към административната подкрепа.
- Финансови, правни, стопански дейности и планиране: Значителният спад в броя на служителите от 2012 г. до 2015 г. може да предполага прехвърляне на ресурси към други области или консолидиране на финансови и правни функции. Увеличението на броя на служителите след това може да отразява нуждата от повече експертен опит в планирането или управлението на проекти.
- Административно обслужване, човешки ресурси и международни дейности: Спадът в броя на служителите от 2012 г. до 2015 г. може да се дължи на усилията за рационализиране на човешките ресурси или международните дейности чрез централизиране или автоматизация. Увеличаването на броя на служителите след това може да отразява необходимостта от допълнителни ресурси за управление на международните отношения или подкрепа на служителите.
- Бизнес статистика: Стабилният растеж на броя на служителите от 2012 г. до 2023 г. може да отразява нарастващото значение на бизнес статистиката или повишеното търсене на услуги в тази област. Това може да се дължи на фактори като икономически растеж, промени в регулаторната среда или технологичен напредък, който изисква по-добри данни за бизнеса.
- Демографска и социална статистика: Умереният спад в броя на служителите от 2012 г. до 2015 г. може да се дължи на усилията за рационализиране на процесите или възлагане на задачи на външни изпълнители. Устойчивостта на броя на служителите след това може да отразява необходимостта от поддържане на висококачествени демографски и социални данни.

- Многосекторна статистика, методология и регистри: Колебанията в броя на служителите, наблюдавани от 2012 г. до 2015 г., могат да отразяват усилията за преструктуриране или фокусиране върху подобряването на ефективността в тази конкретна област. Увеличаването на броя на служителите след това може да отразява необходимостта от допълнителни ресурси за разработване на нови методики или регистри.
- Макроикономическа статистика: Значителният спад в броя на служителите от 2012 г. до 2015 г. може да се дължи на прехвърляне на ресурси към други области или консолидиране на макроикономически функции. Увеличаването на броя на служителите след това може да отразява необходимостта от повече експерти в специфични макроикономически области.
- Информационни и комуникационни технологии: Стабилният растеж на броя на служителите от 2012 г. до 2023 г. може да отразява нарастващото значение на ИТ или повишеното търсене на услуги в тази област. Това може да се дължи на фактори като технологичен напредък, променящи се бизнес нужди или повишено съответствие с изискванията за защита на данните.

5. Анализ на числеността на персонала в Териториалните статистически бюра

Анализът на динамиката на числеността на персонала в териториалните статистически бюра в България от 2003 до 2023 г. демонстрира преобладаваща тенденция на намаляване. Числеността на персонала варира от 1254 през 2003 г. до 579 през 2023 г., което представлява спад от приблизително 48%.

Най-значителното намаление на числеността на персонала се наблюдава между 2008 и 2009 г. (-183 души), последвано от намаление от 300 души между 2015 и 2016 г. Тези периоди са свързани със структурни реформи – окрупняване на регионалните структури на НСИ.

Въпреки общата тенденция на намаляване, има регионални различия в степента на промяната. В ТСБ - Северозапад числеността на персонала остава относително стабилна до 2015 г., след което намалява значително (-39 души), което съвпада с формирането на ново териториално статистическо бюро за Северозападна България през същата година, в чийто състав влизат областите: Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен.

В ТСБ - Север числеността на персонала намалява значително - с 25 души между 2015 и 2016 г.,. което съвпада с формирането на новото Териториално статистическо бюро Север, в състава на което влизат областите: Русе, Разград, Силистра Габрово и Велико Търново

Подобна е тенденцията и в изменението на числеността на персонала в ТСБ – Североизток – намалението е с 10 души между 2015 и 2016 г., когато

е създадено Териториално статистическо бюро Североизток, в състава на което влизат областите: Варна, Шумен, Търговище, Добрич

В ТСБ - Юг числеността на персонала намалява постепенно (-14 души) от 2003 г., следвано от стабилна структура до 2015 г., когато намалението е с 39 души и е формирано Териториално статистическо бюро Юг, в състава на което влизат областите : Пловдив, Пазарджик, Кърджали, Хасково, Смолян

За ТСБ - Югоизток числеността на персонала намалява постепенно от 2003 г., и с 24 души през 2015 г., когато е създадено Териториално статистическо бюро Югоизток, в състава на което влизат областите: Бургас, Ямбол, Сливен, Стара Загора

В ТСБ - Югозапад числеността на персонала намалява постепенно от 2003 г., и с 25 души през 2015 г., когато е създадено Териториално статистическо бюро Югозапад, което включва областите: София столица, София, Перник, Кюстендил и Благоевград.

Като цяло, анализът на динамиката на числеността на персонала в териториалните статистически бюра в България показва устойчива тенденция на намаляване, която започва през 2003 г. и продължава до 2023 г. Най-значителните намаления се случват между 2008 и 2009 г. и между 2015 и 2016 г., които са свързани със структурни реформи и обединяване на структурни единици на НСИ.

Регионалните модели разкриват различни степени на промяна, но нито един регион не е имунизиран срещу свиването на мрежата от териториални статистически бюра. Намаляването на числеността на персонала свързваме с фактори като консолидация на ресурси, административни промени на по-високо ниво и адаптиране към променящите се нужди от статистическа информация и услуги.

6. Заключение

През периода от 2003 до 2023 г. Националният статистически институт (НСИ) поддържа сравнително стабилна структура. Дирекциите в централното управление на НСИ претърпяха незначителни промени през този период. Въпреки това, значителна реорганизация беше извършена през 2015 г. по отношение на регионалната структура, по-специално териториалните статистически бюра (ТСБ).

Преди 2015 г. ТСБ бяха 28 на брой, разпределени в цялата страна. През тази година обаче беше взето решение да се консолидират тези бюра, като броят им бъде намален до шест. Този ход имаше за цел рационализиране и оптимизиране на ресурсите, чрез комбиниране на множество регионални звена в по-големи, обслужващи по-голям географски район. В резултат на това, броят на служителите в тези нови, разширени ТСБ, беше значително намален. Тази реформа подчертава фокуса на НСИ върху подобряване на ефективността и намаляване на разходите, като същевре-

менно гарантира предоставянето на точни и навременни статистически данни на всички нива на управление в страната.

Използвани източници

Закон за статистиката. (н.д.). Извлечено от https://www.nsi.bg/bg/: https://www.nsi.bg/bg/content/553/basic-page/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0

Национална статистическа програма. Извлечено от https://www.nsi.bg: https://www.nsi.bg/bg/content/553/basic-page/

НСИ. (н.д.). *Устройствен правилник.* Извлечено от https://www.nsi.bg: https://www.nsi.bg/bg/content/555/basic-page/%